

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Bir Analizi

Büşra ELÇİÇEĞİ
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
belcicegi@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1346-8185

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.1307644
Geliş Tarihi: 31.05.2023	Revize Tarihi: 01.11.2023
	Kabul Tarihi: 21.11.2023

Atf Bilgisi

Elçiçeği, B. (2023). Türkiye ve Afganistan sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarının karşılaştırmalı bir analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 752-770.

ÖZ

Küreselleşen bir dünyada farklı ülkeler ile bütünleşebilmek, kültür ve bilgi alışverişinde bulunabilmek için ülkeler arası karşılaştırmalı eğitim çalışmaları yapmak önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında karşılaştırma yapmak için Afganistan ülkesinin tercih edilmesinde ülkenin Asya'nın kalbi olarak nitelendirilmesi ve tarih boyunca çeşitli uygarlıkların güç gösterisine sahne olması etkili olmuştur. Çalışmanın amacı Afganistan İslam Cumhuriyeti'nde 2018'den itibaren geçerli olan ülkemizde ise 2017 yılında uygulamaya konulan ve 2018'de revizyona uğrayan Sosyal Bilgiler ders programları ve ders kitapları arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmektir. Araştırma nitel araştırma modeline dayalı doküman analizi tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Afganistan'da 2018-2019 öğretim yılında uygulanan 4, 5, 6. sınıf; Türkiye'de, 2017-2018 yılında geçerli olan 4, 5, 6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders programı ve ders kitapları araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programları içerik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Programların amaçları, vizyonları, içerikleri, eğitim durumları, ölçme ve değerlendirme durumları arasındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye'nin sosyoloji, felsefe ve disiplinler arası amaçlara ağırlık verdiği gözlemlenirken Afganistan'da ise tarih ve coğrafya disiplinleri ön plana çıkmaktadır. Her iki ülkenin programında milli bir lidere atf olmakla beraber kitaplarında ulusal marşa yer verildiği gözlenmiştir. Türkiye'nin vizyon ve amaçlarında Afganistan'daki gibi teoloji temelli din vurgusu yoktur. Afganistan'da 4. sınıfta 9; 5. sınıfta 7; 6. sınıfta 6 ünite mevcut iken Türkiye'de tüm kademelerde 7 öğrenme alanı bulunmaktadır. Afganistan'dakinin aksine Türkiye'de süreci ölçmeye yönelik çoklu ve alternatif değerlendirme yöntemleri uygulandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afganistan, Sosyal Bilgiler programı, ders kitapları, karşılaştırmalı eğitim.

A Comparative Analysis of Türkiye and Afghanistan Social Studies Curricula and Textbooks

ABSTRACT

In a globalizing world, it is important to conduct comparative education studies between countries in order to be able to integrate with different countries and to exchange culture and information. Country's characterization as the heart of Asia and demonstration of power of various civilizations throughout history was effective to choose country of Afghanistan for comparison within the scope of the research. The aim of the study is to identify the similarities and differences between the Social Studies curriculum and textbooks that are valid in the Islamic Republic of Afghanistan as of 2018, and in our country in 2017 and revised in 2018. The research was conducted with document analysis method based on qualitative research model. 4th, 5th, 6th grades implemented in Afghanistan in the 2018-2019 academic year; The data source of the research is the 4th, 5th, 6th and 7th grade Social Studies curriculum and textbooks valid in 2017-2018 in Turkey. Social Studies curriculums were examined with the contents analysis method. Similarities and differences between objectives, visions, contents, educational status, measurement and evaluation status of programs are discussed comparatively. While Turkey concentrates on sociology, philosophy and interdisciplinary objectives, history and geography disciplines comes to the fore in Afghanistan within scope of the research. Although both countries have references to a national leader in their program, it was observed that their books include national anthem. there is no theology based, religion emphasis on Turkey's vision and objectives such as in Afghanistan. While there are 6 units in 9th grade, 7 in 5th grade, and 6 in 6th grade in Afghanistan, there are 7 learning domains at all levels in Turkey. It was reached the conclusion that multiple alternative assessment methods for measuring process are applied in Turkey unlike Afghanistan.

Keywords: Turkey, Afghanistan, social studies curriculum, textbooks, comparative education.

Giriş

Ünlü şair İkbâl Afganistan'ı, Asya'nın kalbi olarak nitelendirmektedir. İpek Yolu'na ev sahipliği yapması sonucunda ülkenin jeo-stratejik ve jeopolitik konumu, tarih boyunca (Moğol, Türk, İskit, Hun, İran, Çin ve Hindistan gibi) büyük uygarlıkların işgaline sebep olmuş ve bu nedenle uzun yıllar imparatorlukların güç gösterisi sergilediği Afganistan'da bir devlet kurulamamıştır (Kamaluddin, 2017; Yılmaz, 2005). Başkenti Kabil olan 652.230 km² lik alana sahip Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin nüfusu 32,6 milyondur. Ülkenin resmi dili Darice (%50) ve Peştuca (%35) olmak üzere Özbekçe-Türkmençe (%11) ile beraber %4 oranında 30 farklı dil konuşulmakta olup dilsel çeşitlilik söz konusudur. Para birimi ise Afgani'dir (Hayat, 2016; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016). Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara, resmi dili Türkçe'dir. 783.562 km² lik alana sahip olan Türkiye'nin nüfusu 84.78 milyondur (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı [TCDB], 2021). Etnik unsurunun temeli Türk ve Kürt olmakla beraber Çerkez, Laz, Arap, Zaza, son yıllarda ise Suriye, Afgan, İran, Filistin, Rus ve Ukraynalı kişilerde bulunmaktadır.

Afganistan İslam Cumhuriyeti, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan; kuzeydoğuda Çin; doğuda ve güneyde Pakistan; batıda ise İran'a sınırı bulunmaktadır. Dağlık bir ülke olan Afganistan'ın en önemli kentleri Kabil, Kandahar, Herat, Mezari Şerif, Kunduz, Celalabad, Faryab'dır (Hajiyarali, 2011; Hasani, 2014; Kamaluddin, 2017; Kuzu ve Güleçen, 2008; Rauf, 2016). 1747 yılından itibaren Afganistan olarak bilinen "Afganistan İslam Cumhuriyeti" eski dönemlerde Aryana/ Ariyana ve Horasan olarak adlandırılmıştır. 17. yüzyılın ortalarından itibaren ise Afgan etnisitesine istinaden Afganistan ismi kullanılmaya başlanmıştır (Ataie, 2015; Emimi, 1996; Hajiyarali, 2011; Yahya, 2017). Türkiye doğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan, İran; güneydoğuda Irak; güneyde Suriye; batıda Bulgaristan ve Yunanistan ile komşudur (İlim ve medeniyet, 2020).

Ülkede 30'dan fazla etnik grup olduğu tahmin edilmektedir. Bu gruplar arasında en büyük etnik grubu %38 ile Peştular; %34 Tacikler; %12 Hazaralar ve %8'ini Özbekler oluşturmaktadır. Diğer gruplar (Kırgızlar, Türkmenler, Aymaklar, Beluciler, Nuristaniler, Pamirliler vb.) yaklaşık olarak nüfusun %8'ini teşkil etmektedirler. Afganistan'ın resmi dini İslam olup halkın %99'u Müslüman'dır. Ülkede Müslümanların yanı sıra az sayıda Hindu, Sih ve Yahudi de yaşamaktadır. Müslümanların %80'i Sünni-Hanefi, %19'u Şii'dir (Ataie, 2015; Bekmuradi, 2014; Hajiyarali, 2011; Hasani, 2014; Hayat, 2016; Kamaluddin, 2017; Kuzu ve Güleçen, 2008; Rauf, 2016; TCDB, 2016; Yahya, 2017;). Türkmen, Kürt, Zaza, Arap, Çerkez, Laz, Ermeni, Yahudi, Rum, Çeçen, Roman, Tatar, Bulgar, Boşnak, Gürcü, Süryani, Yörük, Tatar, Azeri, Alevi vb. grupların yanı sıra İran, ABD, Afrika, Rus, Avrupa asıllı vatandaşlar ile birlikte Andrews Türkiye'de etnik yapıyı sınıflandırırken 47 grup olduğunu ve bunun içinden 18'inin Türk olduğunu belirtir (Önder, 1999). Türkiye'de Türkçe, Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Çerkezce, Abazaca, Ermenice, Gürcüce, Hemşince, Kürtçe, Lazca, Pomakça, Romanca, Rumca, Süryanice, Yahudice, Zazaca olmak üzere dilsel çeşitlilik söz konusudur (Aka, 2012: 293-297). Ipsos'un 2016 tarihli anketine göre ise Türkiye'deki Müslümanlar nüfusun %82'sini oluşturmaktadır. Müslümanların %70'ini Sünniler oluştururken, Alevi kesimin genel nüfusu oranı %20 civarındadır. Caferiler olarak bilinen topluluğun nüfusa oranı ise %3'tür. Hıristiyanlar (Katolik, Protestan ve Ortodoks) %0,4'tür (Güleçen, 2008).

Afganistan UNDP'nin (United Nations Development Program [Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı]) raporunda belirtildiği üzere 173 ülke arasında yapılan kalkınma endeksi sıralamasında 171. sırada yer almıştır. 2004 yılı Gayri Safi Milli Hasılası 21 Milyar ABD doları olup kişi başına düşen milli gelir 800 ABD dolarıdır. Nüfusun yaklaşık olarak %53'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Halkın %40'ı 2005 yılı rakamlarına göre işsizdir (Güleçen, 2008). UNDP'in 2016 yılında yayınladığı İnsani gelişme endeksinde ise 188 ülke içinde Afganistan 169. sırada yer almıştır (UNDP, 2016).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile eğitim sistemlerinde benimsedikleri eğitim felsefeleri arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Ulus devletler eğitim sistemleri aracılığıyla siyasi ideolojilerini vatandaşlarına aktararak yurttaşlık bilinci yerleştirmeye ve ekonomik olarak kalkınma hamleleri sergilemeye çalışmaktadır. İstendik bireylerin yetişmesi konusunda sosyal bilimlerde tarihte,

inkılap tarihi derslerinin yanı sıra özellikle Sosyal Bilgiler dersi önemli rol oynamaktadır (Yılmaz, 2005).

Afganistan anayasasının 43. maddesine göre, devlet okulları parasız olup ilköğretim zorunlu hâle getirilmiştir. Anayasaya göre, Afganistan devletinin ücretsiz olarak temin edeceği ilköğretim ve orta öğretimin yararlanması her Afgan vatandaşının hakkı sayılmıştır. Buna göre, Afganistan yeni hükümeti tarafından, eğitimde kadınlar ve erkeklere eşit haklar tanınmıştır. Yedi yaşına gelen her çocuk istediği okula, herhangi bir ücret ödemeksizin kaydolabilmektedir (Afganistan Anayasası, 2003). Türkiye’de ise aynı haklar; ilköğretimin zorunlu, parasız ve Türk vatandaşının hakkı oluşu MEB’in 42.maddesinde düzenlenmiştir. İki ülkede de; ilköğretim 6-14 yaş, ortaöğretim-lise 13-18 yaş grubundaki çocuklara hitap etmektedir. Zorunlu eğitim Afganistan’da 1990’da, Türkiye’de 2012 yılında 12 yıla çıkarılmıştır. Afganistan eğitim sistemi 6+3+3; Türkiye ise 4+4+4 şeklinde düzenlenmiştir. Afganistan’da ilköğretim eğitimi; devlet okulları, toplum temelli okullar, ev temelli okullar ve Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) oluşturduğu okullar tarafından; Türkiye’de ise devlet okulları ve özel ve vakıf kurumlar tarafından açılan okullar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Afganistan’da iki tür eğitim sistemi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; devlet bünyesinde eğitim veren İslami Medreseler, diğeri devlet okullarıdır. Eğitim alanında etkili bir ilerleme 1929 yılından sonra başlamıştır. İlköğretim kurumları ülkenin çeşitli yerlerde bulunmasına karşın ortaöğretim kurumları yalnızca Kabil’de ve eyalet merkezlerinde mevcuttur. 1990’lı yıllardan bu yana okulların sayısının artmasıyla birlikte okuma yazma oranında bir artış olmuştur. Genel nüfusun içinde okuma yazma oranı 90’lı yıllarda % 31 iken, 2007 yılında % 45’i bulmuştur (Chossudovsky, 2001).

Afganistan’da İslami Medreseler ve devlet okullarında, Türkiye’de ise devlet okulları, özel kuruluşlar tarafından açılan okullar aracılığı ile eğitim verilmektedir (Rauf, 2016). Afganistan İslam Cumhuriyeti’nde zorunlu eğitim 1990’da; Türkiye’de ise 2012 yılında 12 yıla çıkarılmıştır (Hasani, 2014; Kuzu ve Güleçen, 2008; Yahya, 2017).

Bu araştırmada Türkiye ve Afganistan’ın tarihi ve coğrafi önemi, her iki ülkedeki etnik ve dilsel çeşitlilik ile beraber Sosyal Bilgiler programının iki ülkede de ilköğretim ikinci kademesinde resmi vatandaşlık eğitiminin verildiği bir ders olması nedeniyle Türkiye-Afganistan Sosyal Bilgiler ders programları karşılaştırılmak istenmiştir. Ayrıca Afganistan’ın Türkiye’nin bağımsızlığını tanıyan ikinci ülke oluşu, TBMM’nin ilk kararlarından birinin Kabil’de elçilik açılması ve 1921’den bu yana yapılan ittifak anlaşmaları ve özellikle Atatürk ve Emanullah Han dönemlerinde kurulan yakın ilişkiler aracılığı ile Afganistan’ın Türkiye önderliğinde eğitim sistemlerini modernleştirme çabaları etkili olmuştur (Rahimi, 2015; TCDB, 2016). Türkiye’de Atatürk dönemine denk gelen Afgan kralı Amanullah Han, Afganistan modernleşme hareketinin öncüsü vasfını kazanmış bir liderdi. Atatürk de Türk modern devletinin kurucusu olması açısından iki lider arasından ortak yönler bulunmaktadır. Aynı zamanda her iki lider de ülkesinde istiklal savaşını kazanan isimlerdir. İki liderde batıyı örnek alarak toplumsal reform yapmışlardır (Rahimi, 2015). Her iki liderin ülkelerinde önemli yere sahip olan ulema ile arasındaki münasebetler de modernleşme sürecinde etkili olmuştur. Bu açıdan Amanullah Han Afganistan toplumunda çok özel konumu olan ruhani kesim ile karşı karşıya gelmiştir. Amanullah Han’da Atatürk gibi ülkesinde ruhani kesimin hassasiyetini uyandıran bazı reformlar yapmıştır. Türkiye’de olduğu gibi Afganistan genelinde saygı duyulan mollalar, tarikat önderleri ve benzerleri Amanullah Han tarafından gerçekleştirilen reformlardan rahatsız olmuşlardır. İslam dünyasında olduğu gibi Afganistan’da da dini eğitimi kendi denetimi altına almış olan ilmiye sınıfı (ulema ve mollalar) Şahın eğitim alanında yapmaya çalıştığı reformlara sert bir şekilde karşı çıkmışlardır. Modern Batı bilimlerini içeren mekteplerin açılması, kızların eğitimi dâhil birçok öğrencinin eğitim alma amacıyla yurt dışına gönderilmesi Şah’a karşı ciddi muhalefete neden olmuştur (Sistani, 2005, s. 33). Türkiye askeri, sağlık ve eğitim alanında Afganistan’a destek amacıyla insan kaynağı sağlamıştır.

1920-1960 yılları arasındaki dönem süresince Türkiye Afganistan’ın modernleşmesine destek olmaya devam ederek ülkenin temel devlet kurumlarının gelişmesinde etkili olmuştur. Türkiye bu dönemde öğretmen, hekim, subay ve çeşitli alanlarda yetişmiş uzman kadrolarını Afganistan’a

göndermiştir. Dostluk ve iş birliğine dayanan ilişki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Afganistan'ı etkisi altına alana kadar sürmüştür (Pohanyar, 2001). 1989'da Sovyet işgalinin son bulmasının ardından ilişkilerimiz artarak devam etmiş ve 46 yıl aradan sonra 2014'te Türkiye cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Afganistan'a ziyarete giderek Stratejik Ortaklık ve Dostluk Anlaşması imzalanmıştır. 2015 yılında da Afganistan cumhurbaşkanı Eşref Gani Türkiye'ye gelerek çeşitli alanlarda ortaklık anlaşmaları yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2016).

Sosyal Bilgiler dersi Amerika'da ortaya çıkmıştır. Avrupa, uzak doğu, orta asya, orta doğu ülkelerinde farklı şekilde eğitimi gerçekleştirilmektedir. Bazı ülkelerde çok disiplinli, bazı ülkelerde tek disiplinli, bazı ülkelerde ise disiplinlerarası yaklaşımla eğitimi gerçekleştirilmektedir. Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak ele alınması dersin içeriğinin zenginleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Afganistan gelişmemiş/az gelişmiş bir ülke konumundadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim yapılarını etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk döneminden itibaren Afganistan ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Atatürk döneminde kurulan bu yakın ilişkiler Afganistan'daki reform hareketlerinde etkili olmuştur. 46 yıl aradan sonra Recep Tayyip Erdoğan döneminde de dostane ilişkiler devam etmiştir. Ülkemize çok sayıda Afgan vatandaşı eğitim veya çalışma amaçlı gelmiştir. Bu nedenle Afganistan'ın mevcut imkânları ile gerçekleştirdikleri eğitim bölgenin en gelişmiş Türk-İslam devleti olan Türkiye ile karşılaştırılmasında etkili olmuştur. Yeni Sosyal Bilgiler yaklaşımından ne derece etkilendikleri ve buna göre eğitim programlarını entegre etme seviyeleri incelenmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders programları ve ders kitaplarının yer aldığı dokümanlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
2. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders programlarında ifade edilen vizyonları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nedir?
3. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan disiplinler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
4. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan üniteler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
5. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders programları ve ders kitapları içeriklerinin sıralanışı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
6. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders programları ve ders kitaplarında eğitim durumları bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
7. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders programları ve ders kitaplarında değerlendirme bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
8. Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değer ve beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Sınırlılıklar

Araştırma her iki ülkede de 2018 eğitim-öğretim yılında yürürlükte olan birinci ve ikinci kademedeki Afganistan'da ilköğretim 4-5-6.; Türkiye'de 4-5-6-7. sınıflarda eğitimi gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler ders kitapları ve 2018 Sosyal Bilgiler programı ile sınırlıdır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmektedir.

Araştırma Modeli/Deseni

Bu çalışmada Türkiye ve Afganistan'ın, öğretim programları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve

çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri kaynakları kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşım türüdür (Chmiliar, 2010). Durum çalışması özetle, sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 2013). Creswell'e (2007) göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, dokümanlar, görüşmeler, görsel-işitseller, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Birden fazla durumu açıklamak amacıyla tek bir durumun derinlemesine çalışılmasıdır (Gerring, 2007). Merriam'a göre durum çalışması türlerinden çoklu durum (multiple case studies) türü tercih edilmiştir (Merriam, 1998). Çoklu durum türünün seçilmesinde iki farklı ülkeye ilişkin benzer durumların incelenmesi etkili olmuştur.

Araştırma desenine bağlı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinde doküman incelemenin resmî ya da özel kayıtların toplanmasında, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılması etkili olmuştur (Ekiz, 2003).

Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra karşılaştırmalı eğitim incelemesi metoduna başvurulmuştur. Bu doğrultuda her iki ülkenin program ve ders kitaplarından elde edilen bulgular karşılaştırılmaya tabi tutulmuştur. Karşılaştırma sürecinde temel özelliği ülkelerin incelemeye konu olan eğitimsel boyutlarının aynı dönemlerde geçerli olmak şartıyla yan yana getirilmesi, benzerlik ve farklılıklarının saptanmasına dayanan yatay yaklaşım kullanılmıştır (Erdoğan, 2006; Türkoğlu, 1984; Ültanır, 2000).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Türkiye ve Afganistan'de eğitimi gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler dersine ilişkin ders programları ve ders kitapları oluşturmaktadır. Her iki ülkede de 2018 öğretim yılında eğitimi gerçekleştirilen ders programı ve ders kitapları incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de ilköğretim ikinci kademedeki eğitimi verilen 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları ve Sosyal Bilgiler ders programı; Afganistan'da ilköğretim bir ve ikinci kademedeki eğitimi gerçekleştirilen 4, 5, 6. sınıf ders kitapları ve ders programı incelenmiştir. Çalışmanın ikincil veri kaynaklarını kaynakçada belirtilen kitap, makale ve lisansüstü tez çalışmaları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli veriler nitel araştırma desenine uygun olan doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Bütüncül bir perspektif ile derinlemesine araştırma yapmak için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Afganistan İslam Cumhuriyeti'nde 2018 öğretim yılında okutulan ilköğretim 1. ve 2. kademedeki 4-5- 6. sınıf ve Türkiye'de 4-5-6-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve ders programları araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır.

Birinci aşamada ulaşılmaması gereken Afganistan ülkesine ait dokümanlara Özbek bir Afgan vatandaşı; Türkiye'ye ait verilere Millî Eğitim Bakanlığında (MEB) görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmeni aracılığı ile ders kitaplarına ve programına ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında verilerin orijinalliği kontrol edilmiştir. Çalışmanın konusu olan her iki ülkede de ders kitapları devlet izni ve kontrolünde basılıp dağıtılmaktadır. Öğretim materyallerinin üzerinde bulunan amblem, resmî kod bulunması belgelerin orijinalliğini kanıtlamaktadır.

Üçüncü aşamada Farsça dokümanların Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Araştırmacı tarafından Afganistan ders kitapları ve programına yönelik tercüme yapıldıktan sonra çeviri kaynaklara ulaşan Uzman Dr. Afgan vatandaşı tarafından kontrol edilmiştir.

Dördüncü aşamada materyaller dijital ortama aktarılarak analiz edilmiştir.

Beşinci aşamada verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda bulgular, sonuçlar ve öneriler yazılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasına dayanan içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizde özetlenen ve yorumlanan verilerin, daha derin bir şekilde incelenerek betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar içerik analizi yöntemi kullanılarak keşfedilmiştir (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Türkiye ve Afganistan ders kitaplarında araştırma sorularına uygun olarak belirlenmiş kategoriler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Ders programlarının/ders kitaplarının yer aldığı dokümanlar, vizyonlar, ders içeriğindeki disiplinler, ders içeriklerinin sınıf düzeyine göre sıralanışı, eğitim durumları, ölçme-değerlendirme, ders kitaplarındaki üniteler, değerler, beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar analiz edilmiştir.

Araştırma Etiği

Araştırma doküman incelemesi tekniği doğrultusunda gerçekleştirildiği için Etik kurul raporu gerektirmeyen çalışmalar kategorisindedir. Çalışma da insan, hayvan ve herhangi bir canlı üzerinde deney, anket, gözlem yapılmamıştır. Mevcut dokümanlar incelenmiştir.

Bulgular

Türkiye ve Afganistan ülkelerinin eğitim yapılarına, ders programlarına veya ders kitaplarına yönelik bir karşılaştırma yaparken her iki ülkenin siyasi, ekonomik, toplumsal ve sosyal koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.

Afganistan'ın nüfus artış hızı 2,625 ve Türkiye'nin 1,04 olan nüfus artış hızından neredeyse 2,5 katı fazladır. Nüfus artış hızındaki fazlalık ve daha genç bir nüfusa sahip olması sebebiyle Afganistan'ın eğitime ayırması gereken kaynaklar Türkiye'den daha fazla olması gerekmektedir (Gülecen, 2008). Ancak Türkiye'nin nüfusu da Afganistan'ın nüfusunun 2 katından daha fazla olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programlarının ve Ders Kitaplarının Yer Aldığı Dokümanlar Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye ve Afganistan'da 2018 eğitim-öğretim yılında yürürlükte olan Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Afganistan'da ilgili ders 4-5 ve 6. sınıflarda; Türkiye'de ise 4-5-6 ve 7. sınıf kapsamında okutulmaktadır. Türkiye'de 8. sınıfta Atatürk İlke ve İnkılap tarihi dersi olarak eğitim verilmekte iken Afganistan'da 7 ve 8. sınıf düzeylerinde tarih ve coğrafya eğitimi verilmektedir.

Afganistan'da ilköğretim birinci kademe öğretim programı Afganistan İslam Cumhuriyeti Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Birimi, Eğitim Bölümü, Program Geliştirme ve Program Yazma birimi tarafından hazırlanmıştır. Kitaplar tek ciltten oluşmaktadır. 4. sınıf kitabı 106; 5.sınıf kitabı 190; 6.sınıf kitabı 106 olmak üzere toplam 321 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler ve fihrist kısımları bulunmamaktadır. 4. sınıfta 9; 5. sınıfta 7; 6.sınıfta 6 ünite bulunmaktadır. Tüm sınıf düzeylerinde ünite konuları 50 derse göre taksim edilmiştir. Her ünite programın o ders için genel hedefleri, derse hazırlık aşaması, dersin sunumu, yardımcı araç ve gereçlerin kullanımı, örnek planlar hakkında bilgiler içermektedir (Ministry of Education, 2018).

Türkiye'de ilköğretim birinci ve ikinci kademe eğitimi verilen Sosyal Bilgiler ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmıştır. 4. sınıf ders kitabı 208; 5. sınıf kitabı 201; 6. sınıf kitabı 288; 7. sınıf kitabı 252 sayfadan oluşmaktadır. Tüm sınıf düzeylerinde ise 7 ünite bulunmaktadır. Kitap içerikleri benzer nitelikte hazırlanmıştır (MEB, 2018).

Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitapları hacim olarak Afganistan ders kitaplarının yaklaşık olarak üç katı büyüklüğündedir. Afganistan ders kitaplarında teorik bilginin daha az görselin daha çok yer aldığı gözlenmiştir. İki ülkede karşılatırmalı olarak ele alındığında program ve ders kitapları eğitim bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Konular yıllara göre genişleyen çevre yaklaşımı anlayışında tasarlanmıştır. Afganistan ders kitaplarında yer alan fihrist kısmı Türkiye’de içindekiler bölümü şeklinde yer almaktadır. Ders kitaplarında dersin işlenmesine ve kazanımlarına yönelik genel açıklamalar ıldığı gibi ders sonunda etkinlikler, ölçme-değerlendirme bölümü bulunmaktadır. Her iki ülkede de üst sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler dersi yerine tarih/coğrafya dersinin eğitimi gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de Afganistan’dan farklı olarak her sınıf düzeyinde özel yayın evleri tarafından çıkarılan ders kitapları da bulunmaktadır.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Yer Aldığı Dokümanlar Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye Sosyal Bilgiler ders programının vizyonu; 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılablarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek olarak açıklanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Afganistan Sosyal Bilgiler ders programının vizyonu: Gençlerin mezuniyet sonrası iş dünyasına ve hayata ilk adım attığında gerçek bir insan, gerçek bir Müslüman ve gerçek bir Afgan olmasının sağlanmasıdır. Eğitimin temel amacı olarak ifade edilen gerçek bir Afgan olarak vatandaşların yetiştirilmesi düşüncesinin arkasında bir milli bilincin oluşmasının kaçınılmaz olarak görülmesi yatmaktadır (Wazarati Maarif, 2003, s. 3).

Her iki ülkenin vizyonunda milli bir lidere, milli bilince, bağımsızlığa, vatandaşlığa bir vurgu vardır. Ders kitaplarında hak ve sorumlulukların ele alınışında farklılıklar vardır. Afganistan’da sorumluluklar haklardan daha ön plana çıkmaktadır.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Yer Alan Disiplinler Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye ve Afganistan program ve ders kitaplarında içeriğin şekillenmesinde etkili olan disiplinler aşağıda tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Programındaki Disiplinler

Türkiye	Afganistan
Tarih	Tarih
Coğrafya	Coğrafya
Hukuk	Hukuk
Vatandaşlık	Vatandaşlık
Ekonomi	Ekonomi
Sosyoloji	Sosyoloji
Siyaset	Siyaset
Psikoloji	Teoloji
Antropoloji	
Felsefe	

Afganistan’da vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler anlayışı doğrultusunda ulusal bir Afgan vatandaşı yetiştirme; Sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler kapsamında tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji disiplinleri; yansıtıcı araştırma olarak Sosyal Bilgiler kapsamında bilimsel düşünme, sosyal

katılım, empati, iş birliği, eleştirel düşünme becerilerinin öğretiminin gerçekleştirildiği üç yaklaşım anlayışına uygun eğitim verilmektedir. Tarih, coğrafya, hukuk, vatandaşlık, ekonomi, siyaset ve sosyoloji disiplinlerine yönelik içeriklere her iki ülkede de yer verildiği gözlenmiştir. Afganistan'da 4. sınıf düzeyinde tarih-coğrafya-ekonomi disiplinleri ön planda iken 5. ve 6. Sınıfta haklar ve vatandaşlık eğitimine ağırlık verilmektedir. Türkiye'den farklı olarak teoloji programının tümünde aktif bir şekilde etkili iken Türkiye'de yer verilen antropoloji ve psikoloji disiplinlerinin varlığından söz edilememektedir. Özellikle toplumu inceleyen sosyoloji disiplinine yer verilirken psikolojinin ihmal edilmesi devletin toplumu bireyden üstün tuttuğunun göstergesi olabilir.

Türkiye'de birey ve toplum, kültür ve miras, insanlar, yerler, çevreler öğrenme alanlarında vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler; bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanlarında sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımı ön plana çıkarken etkin vatandaşlık ve küresel bağlantılar öğrenme alanlarında yansıtıcı inceleme yaklaşımına uygun olarak öğrencilere eleştirel- bilimsel düşünme, empati, sosyal katılım becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Türkiye disiplinler arası yaklaşımı benimseyerek ünite ve konuların öğretiminde farklı disiplinlerin kaynaştırılmasını ön gören bir eğitim felsefesi uygulamaktadır. Vatandaşlık konusunda Türkiye birey ve devlet temelli karşılıklı hak ve sorumlulukların bilincinde sosyal bir hukuk devletidir. Doğal olarak bireyi devletten veya devleti bireyden üstün gören bir tutum sergilememektedir.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Yer Alan Üniteler Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan üniteler tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2

Türkiye Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları ile Afganistan Üniteleri

Türkiye Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları	Afganistan Üniteleri
Birey ve Toplum	Toplum Nedir?, Sosyal Yaşam, Köyde Yaşamak, Şehirde Yaşamak
Kültür ve Miras	Toplum Nedir?, Afganistan Tarihine Kısa Bir Bakış, Dört Halife
İnsanlar, Yerler, Çevreler	Ülkemiz, Komşu Ülkeler, Dört Ana Taraf, Ülkemizin İdari Bölümleri, Dünyamız ve Kıtalar, Arabistan Yarımadası
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Eğitim
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sosyal Hizmetler, Tarım, Hayvancılık, Endüstri, Ticaret
Etkin Vatandaşlık	Barış ve Ulusal Birlik, Afganistan Anavatanımız, Sosyal Hizmetler
Küresel Bağlantılar	Çevre, Dünya

Türkiye Sosyal Bilgiler programında yer alan 7 öğrenme alanı içerisinde birey ve toplum öğrenme alanında Afganistan'da toplum nedir?, Sosyal yaşam, köyde ve şehirde yaşamak üniteleri; kültür ve miras öğrenme alanında toplum nedir?, Afganistan tarihine kısa bir bakış, dört halife üniteleri; insanlar, yerler, çevreler öğrenme alanında ülkemiz, komşu ülkeler, ülkemizin idari bölümleri, dört ana taraf, dünyamız ve kıtalar, Arabistan yarımadası üniteleri; bilim-teknoloji ve toplum öğrenme alanında eğitim; üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında tarım, hayvancılık, endüstri, ticaret; Etkin vatandaşlık öğrenme alanında sosyal hizmetler, Afganistan anavatanımız, barış ve ulusal birlik; küresel bağlantılar öğrenme alanında ise çevre ve dünya üniteleri ile ilişkilidir.

Türkiye'de 7 öğrenme alanı her sınıf düzeyinde aynı adla ifade edilmekte iken Afganistan'da böyle bir durum söz konusu değildir. Her sınıf düzeyinde ünite ve konu içerikleri birbirinden bağımsız bir şekilde oluşturulmuştur. Türkiye'nin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 4-5-6 ve 7.sınıfta 7 öğrenme alanı; Afganistan ders kitaplarında 4. Sınıfta 9, 5. Sınıfta 7, 6. Sınıfta 6 olmak üzere toplam 22 ünite bulunmaktadır. Afganistan'da ünite sayısı yıllara göre azalırken her yıl her sınıfta ünite sayısına bakılmaksızın ders konuları 50 derse ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi Türkiye'de 4 yıl 8 dönemde; Afganistan'da 3 yıl 6 dönemde verilmektedir.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitapları İçeriklerinin Sıralanışı Bakımından Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerikleri disiplinler arası yaklaşımla birbiri ile bütünleşik olarak tasarlanmıştır. Sosyal Bilgiler kapsamındaki disiplinler yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta ilkesini temel alarak genişleyen çevre yaklaşımına göre düzenlenmiştir. Yıllara göre kademeli olarak somut işlemlerden döneminden soyut işlemler dönemine geçiş göz önünde bulundurularak konu içerikleri, kavramlar ve bilgi öğrenci seviyesine göre düzenlenmiştir (MEB, 2018).

Afganistan'da Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerik düzenlenmesi göz önünde bulundurulduğunda tarih, coğrafya, vatandaşlık disiplinleri birbirinden bağımsız bir şekilde düzenlenmiştir. Tarih ünitelerinin öğretiminden yakından uzağa yaklaşımı temel alınarak önce yerel tarih eğitimi sonra bölge ve dünya tarihi hakkında eğitim verilmektedir. Coğrafya alanı kapsamındaki konuların öğretimi de bu sınıf düzeyinde öne çıkmaktadır. Sosyal yaşam ile ilgili konular 4. sınıftan başlayarak kademeli bir şekilde diğer sınıf düzeylerinde de yer almaktadır. Ülke ekonomisi kalkındırmaya yönelik konular 5.sınıfta yoğunluk kazanmakta olup bu yıl içerisinde öğrencilere sosyal hizmetler, tarım, hayvancılık, endüstri, el sanatları hakkında öğretim gerçekleştirilmektedir. 6. sınıfa gelen öğrencilerin bilişsel gelişimleri göz önünde bulundurularak devlet, anayasa, meclis, onurlu Afganlar, komşu ülkeler, barış ve güvenlik, kamu mülkiyeti, medya etiği, insan onuru, yasalara uyma, çocuk hakları, kadın hakları alanlarında eğitim ön plana çıkmaktadır. Konular sarmal ve genişleyen çevre yaklaşımına uygun şekilde verilmektedir (Ministry of Education, 2018).

Her iki ülkede de ders içeriklerinin sıralanışı öğrencilerin yaş, öğrenme düzeyine göre bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa yaklaşımı doğrultusunda hazırlanmıştır.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitaplarında Eğitim Durumları Bakımından Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlar ve sınıf dışı aktivitelerden yararlanma konusuna önem verilmiştir. Bu uygulamaların okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarının yapılabileceği ifade edilmiştir. Konuların öğretiminde edebi ve sözlü ürünler içerisinde yer alan efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, fıkra, tarihi roman, hatıra, gezi yazısı, türkü ve şiir gibi yazılı ürünlerden yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Kazanım öğretiminde resim, müzik, minyatür, heykel, mimari, tiyatro, sinema, müze eğitimi gibi geleneksel/modern sanat ürünlerinden yararlanılması beklenilmektedir. Güncel ve tartışmalı konuların farklı tartışma teknikleri kullanılarak problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilerek sınıfa yansıtılması istenmektedir. Bilişim çağında bulunulması nedeniyle dijital teknolojideki gelişim ve değişimler kapsamında vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmasının sonucu olarak öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (MEB, 2018).

Afganistan ders kitaplarında derslerin nasıl hazırlanıp işleneceği hakkında bilgi verilmiştir. Öğretmen sınıfa girdiği zaman öğrencilere selam vermeli, onları derse hazırlayarak derse giriş yapmalıdır. Öğretimde kullanacağı materyali dersin konusuna uygun olarak seçmeli ve kullanmalıdır. Programda tarih ve coğrafya dersi kapsamında harita, okul atlasları, fotoğraflar, şekil ve grafikler kullanılmaktadır. Kitapta yer alan fotoğraf ve şekiller hakkında öğrencilerin düşüncelerinin neler olduğu, neler bildiği ve bununla ilgili hazır bulunuşluklarını ölçme amacıyla bir paragraf ya da metin yazmaları istenebilmektedir (Ministry of Education, 2018).

Sosyal Bilgiler programında öğretmenin öğrencilere, öğrencinin öğretmenlere ders ile ilgili sorular sorması, cevapların tartışılarak konunun özetlenmesi önerilmektedir. Soru-cevap yöntemi ile öğrencilerin bilgilerinin pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

Eğitim-öğretme durumlarında öne çıkan yöntem ve tekniklerde her ne kadar öğrenciyi merkeze alan soru-cevap (sokratik yöntem), grup çalışması, grup tartışması, iş birliği teknikleri kullanılsa da öğretmen merkezli tanımlama, açıklamaya dayalı sunuş yolu öğretim yaklaşımı hâkimdir.

Öğrencilere en fazla verilen ev ödevleri ise hikâye yazdırma, soyağacı hazırlama, okuma, yazma, konuşma, tanımlama, araştırma, eşleştirme, boşluk doldurma, harita çizme, anayasa hakkında makale yazdırma verilmektedir. Harita, iklim, anayasa, çocuk-kadın hakları, yargı, yürütme, enerji-maden ve doğal kaynak konularında özellikle tartışma yaptırılmaktadır.

Türkiye’de öğrencilere ders kitaplarının sonunda yer alan çalışma kağıtları ev ödevi olarak verilmektedir. Bunların içeriğinde çoktan seçmeli, açık uçlu, boşluk doldurma, eşleştirme, yazma ve okuma metinleri bulunmaktadır.

Genel olarak iki ülkeyi değerlendirecek olursak Türkiye’de buluş, sunuş ve problem çözme temelli öğretim stratejilerinin uygulandığını; Afganistan’da ise ağırlıklı olarak sunuş yolu kullanılsa da sınırlı düzeyde buluş ve problem çözme stratejilerinin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitaplarında Değerlendirme Bakımından Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye’de ölçme ve değerlendirme, eğitim-öğretim süreci sonunda öğrencilerin kazanmış olması beklenen bilgi, beceri ve tutumların gelişip gelişmediğini öğrenmek amacıyla yapılmaktadır. Ölçme ve değerlendirme işlemi yapılırken öğrencilerin bireysel farklılıklarını önemseyen öğrenci merkezli stratejilerin kullanılması gerektiği ve çoklu değerlendirme yöntemlerinin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun için yazılı ve sözlü sınavlarla yapılan değerlendirmenin yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle program öğretmenlerin öğrencileri değerlendirirken farklı yöntemleri birlikte kullanmasını önermektedir. Bu doğrultuda değerlendirmede süreç ve sonucun birlikte yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Ürünü ölçme aşamasında soruların çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirmeli, kısa cevaplı, açık uçlu vb. sorulardan hazırlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Süreci değerlendirme de ise tartışma teknikleri, yazı, performans ödevi, öğrencilere yaptırılacak sunular, gözlem, görüşme, öz değerlendirme formları, akran değerlendirme, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler, posterler, dereceli puanlama anahtarı (rubric) vb. araç ve yöntemlerinin kullanılması değerlendirmenin daha sağlıklı olması için önerilmektedir (MEB, 2018).

İlköğretimin ilk dört yılında Afganistan’da öğrencilerin öğrenme düzeyleri sözlü sınavlar ile belirlenmektedir. 4. sınıftan sonraki eğitim kademelerinde ise öğrenciler klasik sınav sistemine dayanan açık uçlu soruların bulunduğu sınavlar aracılığıyla ürünü değerlendirmeye yönelik ölçme yöntemi gerçekleştirilmektedir. Değer ve tutumlarının kazandırılmasından çok bilgi kazanım düzeyini ölçen bir yaklaşım benimsenmiştir. Afganistan’da süreci değerlendirmeyi amaçlayan çoklu ve alternatif ölçme-değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Yapılandırıcılık temelli alternatif ve çoklu ölçme yöntemleri arasında bulunan proje ödevi, rubrikler, portfolyo gibi değerlendirme yöntemleri kullanılmamaktadır (Ministry of Education, 2018).

İki ülke ölçme ve değerlendirme açısından karşılatırmalı olarak ele alındığında Türkiye’de alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına yer verilirken Afganistan’da alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına yer verilmediği gözlenmiştir.

Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değer ve Beceriler Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Türkiye kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf değerlerinin kazandırılması beklenmektedir. Beceri öğretiminde ise araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama yer almaktadır (MEB, 2018).

Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler: iş birliği, özsaygı, çalışkanlık, misafirperverlik, kardeşlik, saygı, selam verme, doğruluk, güven, sabır, sorumluluk, cömertlik, fedakârlık, hizmet, etik, dürüstlük, eşitlik, sadakat, adalet, aile birliğine önem verme, birlik-beraberlik, dayanışma, özgürlük, sevgi, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverliktir. Ders kitaplarında gözlem, iletişim, deprem ve yangından korunma, bilimsel düşünme, eleştirel düşünme, sosyal katılım, el işçiliği, tablo, grafik, harita okuma becerilerine yer verilmektedir (Ministry of Education, 2018).

İki ülkede kazandırılması beklenen değerler çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Becerilere bakıldığında ise eleştirel düşünme, gözlem, empati, iletişim vs. gibi benzerlikler olmakla beraber Türkiye’de bulunan hukuk- politik-dijital-medya okuryazarlığı, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma gibi beceriler Afganistan’da ihmal edilmiştir. Özellikle Afganistan’da belli bir dili etkili kullanmaya yer verilmemiş olması ülkede 2 resmi dil ve 30’dan fazla etnik dil konuşulmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra Afganistan’da yer alan el işçiliği, deprem ve yangından korunma becerileri dikkat çekmektedir. Bu durum ülkenin tarım ülkesi olması, coğrafi koşulları ile ilişkili olabilir.

Türkiye Sosyal Bilgiler programında yetkinliklerimiz adı altında anadilde yetkinlik, dijital yetkinlik vs. gibi 8 yetkinlik bulunmakta olup Afganistan’da böyle bir ifade bulunmamaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Akhan, Babaev ve Yalçın’ın (2019), “Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler öğretimine bir örnek: Türkiye ve Rusya sosyal bilgiler programları”, adlı çalışma sonucunda dersin temel amacı etkin vatandaş yetiştirmektir. Her iki ülkede de bu amaçla milli kimliğe önem verilmektedir. Rusya Sosyal Bilgiler programının Türkiye’ye ile karşılaştırıldığında daha evrensel bir vatandaş yetiştirmeyi amaç edindiği bulgularına ulaşılmıştır. Rusya Sosyal Bilgiler programının içeriğinde toplumsal konular, hukuk konuları ve ulusal değerler gibi konular ağırlıkta iken Türkiye’de ders programı disiplinler arası bir yaklaşımdadır. Türkiye’nin ders program içeriğinin Rusya’ya göre daha kapsamlı olduğu gözlenmiştir. Türkiye’nin programında birey ve topluma sıklıkla vurgu yapılarak etkin ve üretken bir vatandaş modeli hedeflenirken Rusya’da, hümanist yaklaşım, evrensel ve insani değerler, insan yaşamı ve sağlığı, kişiliğin özgür gelişimi önemsenmektedir. Bu açıdan çalışmamız ile karşılaştırdığımızda Türkiye Sosyal Bilgiler ders programı ve ders kitapları Afganistan ders program ve kitapları içeriğinden daha kapsamlıdır. İki ülkenin vatandaş yetiştirmeye felsefesi ele alındığında Türkiye’nin Afganistan’dan daha evrensel vatandaşlar/bireyler yetiştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Türkiye ve Rusya’da olduğu gibi Afganistan’da da milli kimliğe vurgu yapılmaktadır.

Akhan ve Çiçek’in (2019), “Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler öğretimine bir örnek: Türk ve Rus ortaokul öğrencilerinin “İyi Vatandaşlık Algıları”, adlı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Türk öğrencilerin Rus öğrencilere göre iyi vatandaş daha ulusalcı bir çerçevede açıkladıkları, Rus öğrencilerin ise daha evrensel bir çerçevede ifade ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu çalışmada Afganistan’ın teoloji temelinde Afgan vatandaş yetiştirmeyi

hedeflediği, Türkiye'nin ise disiplinler arası yaklaşımla eleştiren, sorgulayan, üretken, milli-manevi değerleri önemseyen vatandaş yetiştirmeyi amaçladığı söylenilebilir.

Kafadar, Öztürk ve Katışmış'ın (2018), "Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması" adlı çalışmasında Türkiye, ABD ve Fransa'nın Sosyal Bilgiler öğretim programları değerler eğitimi açısından ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı vizyonun da sıklıkla muhafazacılık, ABD (New York) sosyal bilgiler öğretim programında özaşkınlık, Fransa ahlak-vatandaşlık öğretim programı vizyonunda ise değişime açıklık değer boyutları yer almaktadır. Her üç ülkenin öğretim programları vizyonlarında sıklıkla yer alan değerlerin (evrenselcilik, hoşgörü, başarı, iyilikseverlik-sevgi, uyma-kurallar) farklı kategorilerde yer alması bu ülkelerin farklı tarihi, kültürel ve sosyal yapılarına sahip olmasından kaynaklanabilir.

Osmanoğlu ve Yıldırım'ın (2013), "Mısır ve Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları karşılaştırması" adlı çalışması bu araştırma ile konu açısından benzerlik göstermektedir. Osmanoğlu ve Yıldırım her iki ülkede de 2007-2008 yılları 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programını karşılaştırmıştır. Bu çalışmada ise her iki ülkede ilköğretim kademesinde tüm sınıflarda 2018 yılında uygulamaya konulan öğretim programı ve ders kitapları içeriği karşılaştırılmıştır. Osmanoğlu ve Yıldırım'ın araştırma sonuçlarında; Türkiye'deki programın amaçlarının, Mısır'dakinin aksine, 1. kademe ve 2. kademe için bütünleşik olduğu, bunun programın bütünlüğünü ve sürekliliğini gösterdiği; Türkiye'de genel amaçları içerisinde Mısır'da olduğu gibi teoloji, yöntem bilim ve ekolojiye yönelik ayrı ayrı amaçlar bulunmadığı, Türkiye programının zenginlik, kapsam genişliği ve yeterliliği bağlamında Mısır'a göre daha kuvvetli olduğu, Türkiye vizyonunda Mısır'daki gibi dinî bir vurgu bulunmadığı, Türkiye'de eğitim durumları bakımından öğrenci merkezli yaklaşımın benimsendiği, Türkiye'de Mısır'dakinin aksine süreci ölçmeye yönelik çoklu ve alternatif değerlendirme yöntemleri uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan Türkiye ve Afganistan Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitapları karşılaştırmasının sonuçlarının benzer olduğu ifade edilebilir.

Osmanoğlu ve Öztürk (2012), "Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık algısının karşılaştırmalı analizi" adlı çalışmasında Mısır ile Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Araştırma bulguları arasında Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında hak sahibi vatandaşın ön planda olduğu, kadın hakları, düşünce özgürlüğü hakkı, eğitim hakkı ve inanç hakkına fazlaca yer verildiği gözlenmiştir. Yükümlülükler açısından vergi verme, eğitim alma ve çalışma yükümlülüğüne değinilmiştir. Mısır'da ise yükümlülük sahibi vatandaş ön planda olup vatandaşlık haklarının neler olduğu hakkında hiç bilgi verilmediği, yükümlülükler kanun ve kurallara itaat etme konularına yer verildiği gözlenmiştir. Bu çalışmada vatandaşlık eğitimi açısından doğrudan bir karşılaştırma yapılmamış olsa da her iki ülkede kadın-erkek eşitliği, hak ve sorumluluklara yer verildiği, devletin vatandaşlarına karşı yükümlülükleri konularına yer verildiği gözlenmiştir.

Gürsoy (2011), "Emanullah Han Döneminde Afganistan için Bir Rol Model: Türkiye" adlı yüksek lisans çalışmasında 12 esas itibarıyla Türk modernleşme tecrübesinin Amanullah Han dönemi Afganistanı'na etkilerini incelemiştir. Rahimi, Türk ve Afgan modernleşmelerini ayrı ayrı iki lider üzerinden değerlendirilmiş ve bu iki lider arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu çalışmada ise her iki ülkenin Sosyal bilgiler programı ve ders kitapları karşılaştırılmıştır.

Afganistan anayasasının 43. maddesine göre, devlet okulları parasız olup ilköğretim zorunlu hâle getirilmiştir. Anayasaya göre, Afganistan devletinin ücretsiz olarak temin edeceği ilköğretim ve orta öğretimden yararlanmak her Afgan vatandaşının hakkı sayılmıştır. Buna göre, Afganistan yeni hükümeti tarafından, eğitimde kadınlar ve erkeklere eşit haklar tanınmıştır. Yedi yaşına gelen her çocuk istediği okula, herhangi bir ücret ödemeksizin kaydolabilmektedir (Afganistan Anayasası, 2003). Türkiye'de ise aynı haklar; ilköğretimin zorunlu, parasız ve Türk vatandaşının hakkı oluşu MEB'in 42.maddesinde düzenlenmiştir. İki ülkede de; ilköğretim 6-14 yaş, ortaöğretim-lise 13-18 yaş grubundaki çocuklara hitap etmektedir. Zorunlu eğitim Afganistan'da 1990'da, Türkiye'de 2012 yılında 12 yıla çıkarılmıştır. Afganistan eğitim sistemi 6+3+3; Türkiye ise 4+4+4 şeklinde düzenlenmiştir. Afganistan'da ilköğretim eğitimi; devlet okulları, toplum temelli okullar, ev temelli okullar ve Sivil

Toplum Örgüt (STÖ)'lerinin oluşturduğu okullar tarafından; Türkiye'de ise devlet okulları ve özel ve vakıf kurumlar tarafından açılan okullar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Her iki ülkede milli bir bayrağa, marşa ve lidere (Atatürk /Emanullah) atıf var. Türkiye ders programı yapılandırmacılık temeli üzerine inşa edilmiştir. Afganistan'da yapılandırmacılığa vurgu olmamakla birlikte özellikle ders kitapları incelendiğinde kitaplardaki bilgi-görsel oranları, etkinlikler açısından yapılandırmacılığı yansıtan unsurlar bulunmaktadır. Afganistan Sosyal Bilgiler programı üniter; Türkiye ise tematik anlayış hâkimdir.

Afganistan'da 4, 5, 6 sınıfta Sosyal Bilgiler; 7.sınıfta Tarih ve Coğrafya olarak eğitim verilmekte iken Türkiye'de 4, 5, 6, 7. sınıfta Sosyal Bilgiler; 8.sınıfta Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi dersi olarak eğitim verilmektedir.

Afganistan'da bu ders kapsamında 4.sınıfta 9, 5.sınıfta 7, 6.sınıfta 6 ünite bulunmaktadır. Adlar farklı olsa da her ileri sınıf düzeyinde aynı konular sarmal yaklaşımda olduğu gibi genişleyerek, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkesi doğrultusunda verilmektedir. Her ünitenin başında hedefler belirtilmektedir. Türkiye tüm sınıf düzeylerinde öğrenme alanları ile aynı adı taşıyan 7 ünite vardır.

Afganistan'da tüm sınıf düzeylerinde ünite konuları 50 derse göre taksim edilmiştir. Öğretim tekniklerinde en çok tanımlama, sokratik yöntem, grup çalışması, grup tartışması (soru-cevap), iş birliği yöntemi kullanılmaktadır. En fazla verilen ev ödevleri ise Hikâye-kompozisyon yazdırma, soyağacı hazırlama, kitapçıya yazı yazma, eşleştirme, boşluk doldurma, cümle tamamlama. Türkiye'de dört sınıf düzeyinde de benzer içerikle oluşturulmuş Sosyal Bilgiler ders kitapları 7 üniteye ayrılmıştır. Türkiye'de öğrencilere ev ödevleri olarak ders ünitelerinin sonunda yer alan açık uçlu, çoktan seçmeli, eşleştirme, boşluk doldurma, okuma ve yazmaya yönelik içeriklerden oluşan çalışma kağıtları verilmektedir. Türkiye'de ölçme ve değerlendirme araçlarında alternatif ölçme-değerlendirme araçlarının kullanımı teşvik edilirken Afganistan'da bu duruma ilişkin açıklamaya rastlanmamıştır.

Her iki ülkede de öğrenci kılavuz kitapçığı bulunmaktadır.

Afganistan'da ölçme ve değerlendirme ağırlıklı olarak ezber, soru-cevap yöntemine dayanmakta iken Türkiye'de alternatif ve çoklu değerlendirme yaklaşımları kapsamında proje-performans ödevleri, portfolyo, rubric dereceli puanlama ölçeği vb. kullanılmaktadır.

Afganistan'da 6. sınıfta ülkenin 34 ilinin ve il merkezlerinin anlatıldığı ders konusu bulunmakta iken Türkiye'de illerin ve merkezlerinin tanıtıldığı bölüm bulunmamaktadır.

6. sınıfta Onurlu Afganlar başlığı altında ülke için önemli faaliyet ve fedakârlıklarda bulunmuş insanların anlatıldığı bir ders bulunmaktadır.

İki ülke öğrencilere kazandırmaya çalıştığı değerler açısından benzerlik göstermektedir. İş birliği, saygı, doğruluk, dürüstlük, sadakat, güven, sabır, adalet, aile birliğine önem verme, cömertlik, fedakârlık, hizmet, sorumluluk, özsaygı, bağımsızlık, misafirperverlik, çalışkanlık, kardeşlik, eşitlik, birlik-beraberlik, dayanışma, özgürlük, sevgi, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerinin eğitimine önem verilmiştir.

Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilgi yoğunluğu fazla iken Afganistan Sosyal Bilgiler ders kitabında görsel, etkinlik ve uygulamaların daha fazla olduğu gözlenmiştir. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine okutulan bir ders olması nedeniyle Türkiye'de de ders kitaplarında görsel ve uygulama oranının artırılıp bilgi düzeyinin azaltılması önerilmektedir.

Farklı ülkelerin aynı alana yönelik ders programı ve ders kitaplarına yönelik çalışmaların artması program ve ders kitaplarında değişikliklere gidilerek eğitim kalitesini artıracığı düşünüldüğünden benzer çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Teşekkür: Afganistan'a yönelik çalışma verilerinin elde edilmesinde, Farsça'dan Türkçe'ye tercümesinde katkılarından dolayı Uzman Dr. Nakibullah İBRAHİMİ'ye teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Afganistan Adalet Bakanlığı. (2003). *Afganistan anayasası*. Kabil: Devlet Matbaası.
- Aka, M. (2012). Türkiye'de diller ve etnik gruplar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1(1). 293-297.
- Akhan, O., Babaev, A. ve Yalçın, A. (2019). Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler öğretimine bir örnek: Türkiye ve Rusya sosyal bilgiler programları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(63), 746-763. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3273>.
- Akhan, N. E. ve Çiçek, S. (2019). Karşılaştırmalı Sosyal Bilgiler öğretimine bir örnek: Türk ve Rus ortaokul öğrencilerinin iyi vatandaşlık algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 177-195.
- Akhizada, S. (2017). *Afganistan'da federal sistem*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Ataie, N. (2015). *Afganistan'a müdahale ve yeni devlet düzeni*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bekmuradi, N. (2014). *2001 sonrası siyasi partilerin Afganistan'da demokratik düzene katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (2016). *İnsani gelişme endeksi*. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/2d4724faad48dc45a70cbb3818a21340734ea7a9b6615621688f3bac7b121efc.pdf> adresinden 10.04.2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Chmiliar, I. (2010). *Multiple-case designs*. In A. J. Mills, G. Eupras and E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp. 582-583). USA: SAGE Publications.
- Chossudovsky, M. (2001). *Who Is Osama Bin Laden?*, University of Ottawa, Centre for Research on Globalisation (CRG), Montréal, 7.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2. Edition). USA: SAGE Publications.
- Emini M. E. (1996). Afganistan'da yönetim arayışları ve anayasal görünüm. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1-2), 455-471.

- Gerring, J. (2007). *Case study research: Principles and practices*. New York: Cambridge University Press.
- Gülecen, S. (2008). *Afganistan ve Türkiye eğitim sistemlerinin karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Gürsoy, G. (2011). *Emanullah han döneminde afganistan için bir rol model: Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Hajiyarali, F. (2011). *Afganistan'ın etnik yapısı ve kimlik sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Hasani, R. (2014). *Afganistan'ın sosyal yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hayat, N. (2016). *Afganistan'da yönetim ve demokrasi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İlim ve Medeniyet. (2020). *Türkiye'nin komşuları ve başkentleri*. <https://www.ilimvemedenyet.com/turkiyenin-komsulari-hangi-ulkelerdir-ve-baskentleri-nelerdir.html>. adresinden 10.04.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Kafadar, T., Öztürk, C. ve Katışmış, A. (2018). Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-174.
- Kazu İ. Y., S. Gülecen, (2008). *Afganistan eğitim sisteminin incelenmesi*. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 6(3) , 25-31.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabı* (4. Sınıf). Ankara: Tuna matbaacılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabı* (5. Sınıf). Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabı* (6. Sınıf). Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabı* (7. Sınıf). Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı* (İlkokul ve ortaokul 4-5-6-7.sınıflar için). Ankara: MEB yayımları.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskıdan Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ministry of Education. (2018). *Ders-i İctimaiyat* (4. Sınıf). Afganistan: Müfredat geliştirme ve öğretmen eğitiminin atanması eğitim programları geliştirme genel müdürlüğü ve ders kitapları.
- Ministry of Education. (2018). *Ders-i İctimaiyat* (5. Sınıf). Afganistan: Müfredat geliştirme ve öğretmen eğitiminin atanması eğitim programları geliştirme genel müdürlüğü ve ders kitapları.

- Ministry of Education. (2018). *Ders-i İctimaiyat* (6. Sınıf). Afganistan: Müfredat geliştirme ve öğretmen eğitiminin atanması eğitim programları geliştirme genel müdürlüğü ve ders kitapları.
- Osmanoğlu, A. E. ve Öztürk, C. (2012). Türkiye ve Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık algısının karşılaştırmalı analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 43-62.
- Osmanoğlu, A. E. ve Yıldırım, G. (2013). Mısır ve Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları karşılaştırması. *Turkish Studies*, 8(6), 511-535.
- Önder, A. T. (1999). *Türkiye'nin etnik yapısı & halkımızın kökenleri ve gerçekler* (3. Baskı). Ankara: Zirve Ofset.
- Rauf, M. Z. (2016). *2001 sonrası ABD'nin Afganistan'da sosyal ve siyasi hayata etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sistani, A. (1386). Vatan, istiklal ve Halkına Âşık Olan Lider Gazi Amanullah Han. <http://www.afghan-german.com/tahlilha/EditAutor.aspx?8> adresinden 20.04.2015 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. (2016). *Afganistan*. <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?46710f0c-8ecb-4f97-a99f-76f7496cee73> adresinden 10.04.2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *T.C. Anayasası*. Ankara. Resmi gazete 18/10/1982. Cilt: 22.
- Yahya, M. S. R. (2017). *Afganistan eğitim sisteminde nitelik sorununun tarihsel siyasal ekonomik ve sosyal temeller*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, A. (2005). *Afganistan'da kadının sosyal statüsü ve din eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Extended Abstract

Introduction

Afghanistan was named Aryana / Ariyana and Horasan in the periods before 1747. Afghanistan is described as the "heart of Asia" by the famous poet Ikbal. Since then, the name Afghanistan has been used referring to Afghan nationality. Afghanistan, which has been the stage of demonstration for power of great civilizations such as Mongol, Turk, Scythian, Hun, Iran, China, India and USA on the nature of geostrategic and geopolitical position of the country as a result of hosting silk road in historical process, was the subject of this research because of being a Central Asian country and being independent in the composition of historical-geographical-religious. Looking at vision of Afghanistan education system, it is aimed to ensure that citizens living in the country receive an equally high-quality education, provide financial income in the direction of education they receive, and the country's development and economic development as productive citizens. It is seen that purpose and vision of Afghanistan education system is consistent.

As stated in the UNDP (United Nations Development Program) report, Afghanistan ranked 171st in the development index ranking among 173 countries. The Gross National Product of 2004 is 21 billion US dollars and the per capita income is 800 US dollars. Approximately 53% of the population lives below the poverty line. According to 2005 figures, 40% of the people are unemployed (Güleçen, 2008). In the Human Development Index published by UNDP in 2016, Afghanistan ranked 169th out of 188 countries (UNDP, 2016).

There is a close relationship between the development levels of countries and the educational philosophies they adopt in their education systems. Nation states are trying to establish civic consciousness and to demonstrate economic development moves by transferring their political ideologies to their citizens through their education systems. In addition to history and history of revolution courses among social sciences, especially social studies course plays an important role in raising desired individuals.

Education is provided in Islamic Madrasahs and public schools in Afghanistan, and through public schools and schools opened by private institutions in Turkey (Rauf, 2016). Compulsory education in the Islamic Republic of Afghanistan in 1990; In Turkey, it was increased to 12 years in 2012 (Hasani, 2014; Kazu and Güleçen, 2008; Yahya, 2017).

In this study, it was desired to compare Turkey-Afghanistan Social Studies curricula due to the historical and geographical importance of Turkey and Afghanistan, the ethnic and linguistic diversity in both countries, and the fact that the Social Studies program is a course in which official citizenship education is given in the second level of primary education in both countries. In addition, Afghanistan became the second country to recognize Turkey's independence, one of the first decisions of the Grand National Assembly of Turkey was the opening of an embassy in Kabul, and the alliance agreements made since 1921 and the close relations established especially during the reigns of Atatürk and Emanullah Khan. efforts to modernize education systems under the leadership of the Turkish Republic (Rahimi, 2015; TCDB, 2021).

In this study, it was desired to compare Turkey-Afghanistan Social Studies curricula due to the historical and geographical importance of Turkey and Afghanistan, the ethnic and linguistic diversity in both countries, and the fact that the Social Studies program is a course in which official citizenship education is given at the 2nd level of primary education in both countries. In addition, Afghanistan became the second country to recognize Turkey's independence, one of the first decisions of the Turkish Grand National Assembly was the opening of an embassy in Kabul, and the alliance agreements made since 1921 and the close relations established especially during the reigns of Atatürk and Emanullah Khan efforts to modernize education systems under his leadership have been effective.

Method

The research is designed in a qualitative research design. For this purpose, documents related to textbooks of the country were translated from Persian to Turkish. Document review technique was used in the study designed in a qualitative research design. Document review involves analysis of written materials that contain information about phenomenon or facts intended to be investigated. The reason for choosing this technique is that document review technique has advantage in terms of quality, low cost, sample size, long-term analysis, lack of responsiveness, individuality and originality. The data were collected by paying attention to stages suggested in document analysis technique. For the purpose of the study, data provided were classified and descriptive analysis was performed.

The data required for the research were collected with the document analysis technique, which is suitable for the qualitative research design. Purposive sampling method was used to conduct in-depth research with a holistic perspective. In the Islamic Republic of Afghanistan in the 2018 academic year, 4-5-6th grades in the 1st and 2nd grades of primary education and 4-5-6-7 in Turkey grade social studies textbooks constitute the scope of the research.

An Uzbek Afghan citizen; Data pertaining to Turkey were obtained from the textbooks through the social studies teacher working in the Ministry of National Education.

In the second stage of the research, the originality of the data was checked. In both countries, which are the subject of the study, textbooks are printed and distributed with the permission and control of the state. The presence of the emblem and official code on the teaching materials proves the authenticity of the documents.

In the third stage, Persian documents were translated into Turkish.

In the fourth stage, the materials were transferred to digital media and analyzed.

In the fifth stage, findings, results and recommendations were written in line with the information obtained from the data.

Findings

Social studies courses that is valid in Grades 4, 5, 6 applied in Afghanistan in 2018-2019 academic year; and in the year 2017-2018 4, 5, 6, 7th grade In Turkey working area of the research. Social studies curriculum was analyzed with descriptive analysis. Similarities and differences between objectives, visions, contents, educational status, measurement and evaluation status of programs are discussed comparatively. While Turkey concentrates on sociology, philosophy and interdisciplinary objectives, history and geography disciplines comes to the fore in Afghanistan within scope of the research. Although both countries have references to a national leader in their program, it was observed that their books include national anthem. There is no theology based, religion emphasis on Turkey's vision and objectives such as in Afghanistan. While there are 6 units in 9th grade, 7 in 5th grade, and 6 in 6th grade in Afghanistan, there are 7 learning domains at all levels in Turkey. It was reached the conclusion that multiple alternative assessment methods for measuring process are applied in Turkey unlike Afghanistan.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In Afghanistan, unit topics at all grade levels are divided into 50 lessons. In teaching techniques, mostly description, socratic method, group work, group discussion (question-answer), collaboration method are used. The most common homework assignments are writing a story-composition, preparing a pedigree, writing in a booklet, matching, filling in the blanks, completing sentences, etc. is. Social studies textbooks created with similar content at all four grade levels in Turkey are divided into 7 units.

In Turkey, students are given worksheets as homework at the end of the course units, consisting of open-ended, multiple choice, matching, filling in the blanks, reading and writing contents.

While measurement and evaluation in Afghanistan is mainly based on memorization and question-answer method, in Turkey, project-performance assignments, portfolio, rubric rubric rubric etc. are used within the scope of alternative and multiple evaluation approaches. is used.